

DRAUDIKO PAREIGOS KOMPENSUOTI NETURTINĘ ŽALĄ PROBLEMA ESANT TRANSPORTO PRIEMONĖS VALDYTOJO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMUI

Renata Volodko

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedros
doktorantė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 70

Straipsnyje nagrinėjamas vienas iš aktualiausių ir itin kontroversiškai tiek civilinės teisės doktrinoje, tiek Lietuvos teismų praktikoje vertinamų transporto priemonės valdytojo privalomojo civilinės atsakomybės draudimo instituto taikymo aspektų – draudiko prievolės mokėti draudimo išmoką už neturtinę žalą, padarytą draudėjo tretiesiems asmenims, pripažinimo problema. Atskleidžiama neturtinės žalos instituto taikymo šios kategorijos bylose problematika, nevienodas „žalos asmeniui“ kategorijos suvokimas ir bandoma atsakyti į klausimą, ar esant šios rūšies draudimui apskritai kyla kokios nors draudiko prievolės neturtinės žalos kompensavimo procese, o jeigu taip, – kokios yra jo pareigų ribos ir santykis su tiesiogiai žalą padariusiu ar atsakingu už ją asmeniu, kokios yra teorinės ir praktinės nukentėjusio asmens pretenzijų draudikui patenkinimo galimybės.

The article deals with one of the most actual and controversial for civil legal doctrine as well as for Lithuanian courts' practice aspects of implementation of the institute of motor third party liability insurance – the problem of recognition of insurer's obligation to pay indemnity in respect of non-pecuniary damage, caused by tortfeasor to a third party. The article reflects problematic aspects of implementation of the institute of non-pecuniary damage in this category of cases as well as divergent understanding of "personal damage" category. Such problematic questions as: whether insurer has any obligations in the process of compensation of non-pecuniary damage, what is the range of them; what are relations between insurer and person, directly responsible for non-pecuniary damage; what are theoretical and practical possibilities for satisfaction of claims for insurer, – are raised in the article.

Įvadas

Įsigaliojus naujam Civiliniam kodeksui [1] (toliau – CK), kuriame buvo įtvirtinta neturtinės žalos atlyginimo galimybė neteisėto sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atvejais (CK 6.250 straipsnio 2 dalis, 6.283 straipsnio 1 dalis, 6.284 straipsnio 1 dalis), tiek teismų praktikai, tiek teisės doktrinai itin aktualiu ir svarbiu

klausimu tapo deliktinės civilinės atsakomybės prievolės pasyviosios šalies – skolininko – identifikavimas tais atvejais, kai neturtinę žalą sukelia savo civilinę atsakomybę apdraudusio asmens (draudėjo) veiksmai, ir remiantis galiojančiais civilinės atsakomybės draudimo sutartiniais santykiais, atsiranda dar vienas potencialus skolininkas – draudikas, turintis pareigą kreditoriui – nukentėjusiajam – vykdyti

sutartinę draudimo išmokos sumokėjimo prievolę.

Nepaisant to, kad pastarųjų metų Lietuvos teismų praktikos realijos verčia išskirti ne vieną su pirmiau paminėtais teisiniais santykiais tarp trijų subjektų – draudėjo, draudiko ir nukentėjusiojo – susijusį probleminių teisės taikymo ir aiškinimo aspektą¹, šiame straipsnyje yra apsiribojama neturtinės žalos kompensavimo esant privalomajam transporto priemonės savininkų (valdytojų) civilinės atsakomybės draudimui problemomis. Tokio nagrinėjimo objekto pasirinkimas ir gilesnės jo analizės poreikis yra nulemtas keleto priežasčių, pirmiausia – itin nevienodų civilinės teisės mokslo ir teismų praktikos pozicijų, taip pat savo socialinės svarbos, viešojo intereso, aktualumo ir kasdienio taikymo, nes iš esmės viena iš labiausiai paplitusių situacijų, kai tenka spręsti neturtinės žalos atlyginimo nukentėjusiajam ar tretiesiems asmenims (nukentėjusiojo giminaičiams, išlaikytiniams) klausimą, ir yra transporto priemonės valdytojo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo atvejis. Fundamentali problema, kuri keliamą straipsnyje ir nuo kurios išsprendimo iš esmės ir priklauso neturtinės žalos atlyginimo mechanizmas esant draudimo teisiniams santykiams, tampa klausimas, ar nurodytoje situacijoje apskritai iškyla draudiko prievolė mokėti draudimo išmoką ir taip kompensuoti ne tik turtinę žalą, padarytą draudėjo, bet ir neturtinę žalą. Pripažinus tokią prievolę, aktualūs tampa ir tokie

¹ Pavyzdžiui, ilgą laiką nebuvo vienareikšmės ir aiškios pozicijos dėl minėtų subjektų procesinės padėties, dėl prievolės su pasyviuoju asmenų daugetu materialinės teisinės prigimties ir kt.

straipsnyje analizuojami aspektai: kokios yra draudiko, kurį pirmiausia sieja ne deliktiniai, bet sutartiniai teisiniai santykiai su draudėju, atsakomybės už neturtinę žalą ribos; kokia yra draudiko procesinė padėtis ir santykis su tiesiogiai žalą padariusiu ar atsakingu už žalą asmeniu. Deja, bendro atsakymo į šiuos klausimus neprieinama, ir tai iliustratyviai rodo pastarųjų metų Lietuvos teismų praktikos realijos, stebėtinai jos nevienodumas šioje srityje, teisės doktrinos atstovų ir tiesioginių teisės taikytojų nesutarimas, nuomonių gausa ir nesugebėjimas, o galbūt ir objektyvus negalėjimas prieiti prie bendros išvados, pasiekti bendrą sprendimą bei kompromisu pagrįstą teisingą rezultatą, kad būtų įgyvendintas vienas iš esminių civilinio teisinio reguliavimo tikslų – užtikrintas visada vienodas tos pačios teisės normos taikymas civilinės teisės subjektų atžvilgiu, jų teisėti lūkesčiai ir teisinis apibrėžtumas.

Pažymėtina, kad nors straipsnis ir turi retrospektyvių tikslą, nes jame daugiausia dėmesio yra skiriama pirminės Lietuvos Respublikos Transporto priemonių savininkų ar valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (toliau – Įstatymo) [2] redakcijos normų, reglamentuojančių neturtinės žalos institutą, mokslinei analizei ir praktinio įgyvendinimo problematikai, kuri iš dalies lyg ir buvo išspręsta šio įstatymo pakeitimais bei atitinkamais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimais, tačiau darbe nagrinėjami klausimai neabejotinai išlieka aktualūs, nes ankstesnės Įstatymo redakcijos normos tebėra taikomos jų galiojimo metu susiklosčiusiems teisiniams santykiams bei iš jų kylantiems ginčams spręsti. Be to, net ir galiojant nau-

jai Įstatymo redakcijai [3], galutinis taškas draudiko pareigos mokėti draudimo išmoką už neturtinę žalą egzistavimo ir jos ribų aiškinimo diskusijose dar nėra padėtas, tebetrunkantys svarstymai ir teismų praktikos nevienodumas nėra pašalintas, tai rodo tiek pastarosios teismų praktikos realijos, tiek dabar vykstančio naujos (jau trečios) Įstatymo redakcijos kūrimo procese kylantys nesutarimai dėl veiksmingesnio ir teisingesnio neturtinės žalos instituto esant transporto priemonės valdytojo civilinės atsakomybės draudimui reglamentavimo, todėl straipsnyje aptariamai principiniai draudiko vaidmens neturtinės žalos kompensavimo procese aspektai, manytina, nepraranda savo reikšmės.

Teismų praktikos pozicijų apibūdinimas

Daugiau ar mažiau nebeginčytina teisės mokslo postuluojama ir teismų praktikos plėtojama nuostata, atskleidžianti civilinės atsakomybės draudimo sistemos esmę, yra ta, kad esant apdraustai atsakingo už žalos padarymą asmens civilinei atsakomybei, nukentėjusysis įgyja teisę reikšti tiesioginį ieškinį draudikui, o nedraudiminio įvykio atveju ar kai draudimo išmokos nepakanka žalai atlyginti – žalą padariusiam asmeniui, taip užtikrinant visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimą [4; 6; 9; 19]. Tai atrodo akivaizdu ir natūralu, kai yra kalbama apie turtinės žalos atlyginimą, tačiau kai tik yra paliečiami neturtinės žalos padarymo ir kompensavimo klausimai, iškyla neaiškumų ir abejonių dėl draudiko pareigų šioje srityje buvimo, ir jie visų pirma yra nulemti tos aplinkybės, kad pir-

minėje ir ilgą laiką galiojusioje Įstatymo redakcijoje tiesiogiai nebuvo įtvirtinta jokių nuostatų, susijusių su neturtinės žalos kompensavimu. Įstatymo 2 straipsnio 18 dalyje tik numatyta, kad autoavarijos metu padaryta *žala asmeniui* – tai žala trečiojo asmens sveikatai ir (ar) žala, atsiradusi dėl gyvybės atėmimo, padaryta autoavarijos metu, ar atsiradusi kaip autoavarijos padarinys. Įstatymas įtvirtino draudiko pareigą atlyginti autoavarijos metu padarytą *žalą asmeniui* neviršijant draudimo sumos. Kaip matyti iš pateiktų normų, jose nebuvo tiesiogiai kalbama apie neturtinę žalą, tačiau vartota gana abstrakti *žalos asmeniui* sąvoka, kurią galima interpretuoti kaip apimančią ir neturtinę žalą, arba, atvirkščiai, kaip išimtinai turtinio pobūdžio asmens praradimus, patiriamus dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo. Būtent šios Įstatyme figūruojančios *žalos asmeniui* kategorijos aiškinimas, o ir viso civilinės atsakomybės privalomojo draudimo instituto šiuo aspektu suvokimas tampa spręstiniu, ir atrodo, nelabai sėkmingai įveikiamu kazusu.

Civilinės teisės moksle greta turtinės ir neturtinės žalos sąvokų vartojama *asmeninės žalos* kategorija pirmiausia yra norima pabrėžti, kad žala yra padaroma ne turtui, o asmeniui – jo gyvybei, sveikatai, fizinei ir dvasinei būsenai, ir natūralu, kad tokia žala, viena vertus, gali būti materialinė, fizinė, nes paliečia žmogaus kūną ar materialinę – turtinę sritį, o kita vertus, – nemateriali, t. y. padaroma negatyviai paveikiant dvasinę, emocinę asmens būklę. Vadovaujantis tokiu požiūriu tampa akivaizdu, jog neturtinė žala figūruoja kaip sudėtinis *žalos asmeniui* elementas, kaip „asmeninės žalos

rūšis, pasireiškianti neturtinio pobūdžio praradimais dėl pakenkimo asmeninoms neturtinėms vertybėms ar dėl neteisėto fizinio poveikio asmens kūnui“ [5]. Tačiau susipažinus su kitų teisės mokslo atstovų požiūriais, taip pat pažvelgus į mūsų teismų praktiką, ir ypač į bylas, kuriose sprendžiami reikalavimai dėl sveikatai ar gyvybei autoįvykio metu padarytos žalos kompensavimo, reiškiami transporto priemonių valdytojams ir (ar) privalomiems jų civilinės atsakomybės draudikams, tokio aiškaus, bendro ar bent jau daugiau ar mažiau kryptingo *žalos asmeniui* supratimo bei absoliutaus pritarimo teisės moksle pateikiamam apibrėžimui yra pasigendama, tai galėtų puikiai pailustruoti gausūs praktiniai pavyzdžiai.

Pavyzdžiui, byloje *G. T. v. A. U., AB „Lietuvos draudimas“* [6] pirmosios instancijos teismas iš dalies patenkino ieškovės, dėl autoįvykio patyrusios apysunkį kūno sužalojimą, fizinį skausmą, emocinį šoką, nepatogumus buityje ir besirūpinant šeima, depresiją, bendravimo galimybių sumažėjimą ir t. t., neturtinės žalos atlyginimo reikalavimą ir priteisė iš atsakovės – transporto priemonės savininkės 6000 Lt kompensaciją, kartu pažymėdamas, kad Įstatymas neturtinės žalos atlyginimo iš draudiko nenumato, Įstatymo 2 straipsnio 18 ir 19 dalyse apibrėžtos žalos asmeniui ir žalos turtui sąvokos neapima neturtinės žalos, todėl draudikas turi atlyginti tik turtinę žalą, ir net tuo atveju, jeigu ji yra mažesnė už draudimo sumą, likusia dalimi neturtinės žalos atlyginti jis neprivalo, juo labiau kad tarp atsakovų sudarytoje draudimo sutartyje draudiko pareiga atlyginti draudėjo padarytą neturtinę žalą taip pat nebuvo

numatyta; pagaliau ir CK 6.283 straipsnyje išskirta žala asmeniui, žala turtui ir neturtinė žala, kaip trys autonomiškos žalos rūšys, kurių atlyginimo galimybės taip pat svarstytinės autonomiškai.

Tokia pirmosios instancijos teismo argumentacija iš esmės paneigia galimybę patraukti draudimo kompaniją civilinės atsakomybės už draudėjo padarytą dvasinę ir fizinę žalą, nebent tai būtų atskirai ir įsakmiai aptarta pačioje draudimo sutartyje, t. y. draudikas savo noru būtų įsipareigojęs draudimo sutartimi, įvykus draudimui įvykiui, išmokėti draudimo išmoką ir už neturtinę žalą, kaip savarankišką žalos rūšį šalia turtinės žalos ir žalos asmeniui, o nesant tokio šalių susitarimo ir aiškiai įtvirtinto įsipareigojimo, ir juo labiau nesant aiškios imperatyvios įstatymo nuostatos šiuo klausimu, nėra jokio teisinio pagrindo išieškoti iš draudiko neturtinės žalos atlyginimą. Vadovaujantis tokiu požiūriu į draudiko atsakomybės ribas ir jį pagrindžiančia teisine motyvacija, galima teigti, jog draudimo sutartis nebūtinai turi apimti visų galimų atsirasti nuostolių atlyginimą. Draudiko atsakomybė gali būti ribojama ne tik draudimo suma, bet ir žalos rūšimi ar kitomis aplinkybėmis. Kadangi nei Įstatyme, nei juo labiau poįstatyminiame teisės akte – Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintose Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklėse [7] (toliau – Taisyklės) nebuvo numatytas neturtinės žalos atlyginimas, todėl neturtinė žala nelaikytina transporto priemonės valdytojo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties objektu. Atitinkamai žalą, kuri nekompensuojama

remiantis draudimo sutartimi, turėtų atlyginti tiesiogiai už ją atsakingas asmuo – transporto priemonės valdytojas pagal bendrąsias Civilinio kodekso normas.

Pozicijos, ginančios draudiko atsakomybės išimtinumo koncepciją, t. y. išimtinai sutartinį jos pobūdį, reiškiantį, jog nesant draudimo sutartimi prisiimto ar imperatyviu įstatymu nustatyto aiškaus draudiko įsipareigojimo išmokėti draudimo išmoką už neturtinę žalą, tokia pareiga jam negali būti uždėta vien tik plečiamojo sąvokos *žala asmeniui* aiškiniu pagalba, palaikymo pavyzdžių apstu mūsų teismų praktikoje. Bylose *R. S. v. UAB „Martono taksi“* [8], *D. V. v. J. R., AB „Lietuvos draudimas“* [9], *G. D. v. M. B.* [10], *I. S., A. S. v. J. J.* [11] *D. P. v. UAB DK „Baltic Polis“*, *D. D.* [12], *L. M. v. V. J., UAB DK „Baltic Polis“* [13] bei daugelyje kitų teismai neaiškių Įstatymo normų dėl draudiko prievolės išmokėti draudimo išmoką už neturtinę žalą interpretavimo klausimą sprendė pastarojo naudai: draudiko pareigas nustato ne bendrosios deliktinės civilinės atsakomybės taisyklės, o konkrečios teisės normos, reglamentuojančios draudimo santykius ir pati draudimo sutartis, todėl nesant nei civilinio įstatymo, nei sutartinės normos, įpareigojančios draudiką kompensuoti neturtinę žalą (o įpareigojimo nėra, nes *žala asmeniui*, kurią privalo atlyginti draudikas, neapima neturtinės žalos), tokia prievolė tenka žalą padariusiam asmeniui. Įdomu, kad teismai, tarsi norėdami „sustiprinti“ ir dar labiau pagrįsti tokios pozicijos teisingumą, remiasi ir konstitucine nuostata bei bendrąja Civilinio kodekso norma, numatančia, jog civiliniai įstatymai ir kiti civilinius santykius reglamentuojantys teisės

aktai negalioja atgaline tvarka (šiuo atveju turima omenyje naujos Įstatymo redakcijos nuostata dėl draudiko pareigos išmokėti draudimo išmoką už neturtinę žalą neviršijant 500 eurų), ir šio konstitucinio principo pažeidimas pripažintinas prieštaraujančiu viešajam interesui.

Kita vertus, kad ir kaip būtų, paplitusi tokia iš pirmo žvilgsnio aiški ir pakankamai nuosekli teisės normų aiškinimo schema, vis dėlto toli gražu ne visi teismai sutinka su juoje postuluojamu ir diegiamu požiūriu į draudiko vaidmenį kompensuojant neturtinę žalą. Jau pirmiau minėtoje byloje *G. T. v. A. U., AB „Lietuvos draudimas“* kasacinės instancijos teismas, panaikindamas pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų sprendimus, pateikė kardinaliai priešingą Įstatymo nuostatų aiškinimą, konstruodamas jį pagal tokį modelį: pagal draudimo sutartį draudikas draudiminio įvykio metu įsipareigojo atlyginti 30 000 Lt žalą asmeniui ir 30 000 Lt žalą turtui (tokią pat pareigą įtvirtino ir Įstatymas); CK 6.254 straipsnio 1 dalis įteisina civilinės atsakomybės draudimą, t. y. tuos atvejus, kai pareiga atlyginti padarytą žalą perkeliama draudimo kompanijai; draudimo kompanija, draudžianti civilinę atsakomybę, prisiima ribotą atsakomybę, t. y. atlygina padarytą žalą neviršydamą draudimo sumos; CK 6.254 straipsnio 2 dalyje numatoma, kad kai išmokėtas draudimo atlyginimas nepažengia visos žalos, kitą žalą dalį privalo atlyginti ją padaręs asmuo bendraisiais pagrindais; sistemiškai aiškinant aptartas Civilinio kodekso normas kartu su bendra juo nuostata, jog neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaroma sveikatai ar dėl gyvybės atėmimo, taip pat kartu su

normomis, nustatančiomis civilinę atsakomybę jos draudimo atveju, darytina išvada, jog draudimo kompanija ir žalą padaręs asmuo atsako kaip solidarūs skolininkai atlyginant draudiminio įvykio metu patirtą žalą, taip pat neturtinę.

Taigi kasacinės instancijos teismas, skirtingai nei ankstesnėse nutartyse, iš esmės *žalą asmeniui* vertino kaip apimančią tiek turtinius, tiek neturtinius praradimus, kuriuos patiria asmuo dėl sveikatos sužalojimo, t. y. tiek negautas pajamas, gydymosi išlaidas, tiek dvasinius ir fizinius išgyvenimus, todėl žemesnių instancijų teismų išvadas, jog draudiko prievolė apsiriboja turtinių nuostolių atlyginimu, pripažino neteisingsomis ir ydingomis tolesnei teismų praktikai. Principu „draudikas bei žalą padaręs asmuo atsako kaip solidarieji skolininkai atlyginant neturtinę žalą“ buvo vadovautasi ir, pavyzdžiui, bylose *D. M. v. R. O., Lietuvos ir Rusijos draudimo UAB „Baltik garant“* [14], *J. V. v. K. N.* [15], *G. G. v. UADB „Balticums draudimas“* [16], *A. A., G. A. v. N. J., AB „Lietuvos draudimas“* [17], *E. M., I. M. v. AB „Kauno grūdai“, AB „Lietuvos draudimas“* [18], ir daugelyje kitų, o tai leido prabilti apie priešingos ankstesnei kryptčiai teismų praktikos šiuo klausimu formavimąsi. Jose buvo pabrėžiama, kad neturtinės žalos atlyginimas įeina į žalos asmens sveikatai sąvoką, nes neturtinė žala dėl savo asmeninio pobūdžio yra neatsiejama žalos asmens sveikatai dalis, ir draudikas, įsipareigodamas sumokėti draudimo išmoką ir taip atlyginti žalą asmeniui, kartu įsipareigojo kompensuoti ir tretiesiems asmenims padarytą neturtinę žalą neviršijant draudimo sumos, o ta aplinkybė, kad neturtinės žalos atlyginimas nėra numatytas Įstatyme, neturi reikš-

mės ir nėra pagrindas atleisti draudiką nuo pareigos ją kompensuoti, nes tokia pareiga išplaukia iš Civilinio kodekso bei Įstatymo nuostatų aiškinimo. Byloje *S. S. v. AB „Lietuvos draudimas“* [19] teismai dar drąsiau ir įtikinamiau pasisakė dėl draudiko pareigų ir jų apimties neturtinės žalos srityje, pažymėdami, jog iš Įstatymo 2 straipsnio 18 dalyje pateiktos žalos asmeniui sąvokos negalima daryti kategoriškos išvados, kad šiuo atveju numatyta tik turtinė žala, eliminuojant neturtinę, juo labiau kad, aiškinant *žalos asmeniui* sąvoką, būtina atsižvelgti ir į transporto priemonės savininko (valdytojo) civilinės atsakomybės už autoįvykio metu padarytą žalą asmeniui turinį pagal Civilinį kodeksą, o tiksliau į Kodekso įsigaliojimo laiką ir kontekstą: nes šios draudimo rūšies sutartys turėjo būti sudaromos nuo 2002 m. sausio 1 d., t. y. jau galiojant naujajam Civiliniam kodeksui, todėl ir jų šalių atsakomybės turinys turėtų būti aiškinamas pagal naująjį Civilinį kodeksą, o pagal jo nuostatas atsakomybė už autoįvykio metu padarytą žalą asmeniui apima ne tik prievolę atlyginti turtinę žalą asmeniui, bet ir prievolę atlyginti neturtinę žalą asmeniui, todėl abi šios prievolės yra apdraudžiamos, neviršijant 30 000 Lt draudimo sumos. Pagaliau šią išvadą ir ginamą poziciją „sustiprina“ ir tai, kad nauja Įstatymo redakcija taip pat žalos asmeniui atlyginimą nurodo ir aiškina kaip apimantį neturtinės žalos kompensavimą, tiesiog tokio atlyginimo dydis yra ribojamas 500 eurų suma.

Teismų pozicijų kolizijos sprendimo problema

Draudiko prievolės mokėti draudimo išmoką už neturtinę žalą egzistavimo ir jos

ribų esant transporto priemonės valdytojų civilinės atsakomybės privalomajam draudimui problema vis dėlto lieka neišspręsta: yra dvi kardinaliai priešingos įvairiais teisinės argumentacijos instrumentais grindžiamos stovyklos ir nemažai tiek viena, tiek kitą poziciją palaikančių teisminių ginčų.

Ilgą laiką nei praktika, pasisakanti už draudiko prievolę kompensuoti neturtinę žalą, nei praktika, įrodinėjanti draudiko pareigų apsiribojimą turtinės žalos atlyginimu, nebuvo aprobuota ir paskelbta oficialiame Lietuvos Aukščiausiojo Teismo leidžiamame Teismų praktikos biuletenyje, kad teismai bent formaliai būtų susaisyti joje pateiktu vienokiu ar kitokiu teisės normų aiškinimo ir ginčytino klausimo sprendimo modeliu. Teismui, kaip nešališkam arbitrai, teko nelengva užduotis – pasirinkti vieną iš alternatyvių problemos sprendimo variantų, o tai savo ruožtu buvo itin sudėtinga, kad ir dėl to, jog kiekviena ginčo šalis savo argumentacijai sustiprinti pasitelkė būtent jai palankią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir žemesnių teismų praktiką. Bylose *E. M., I. M. v. AB „Kauno grūdai“*, *AB „Lietuvos draudimas“* [20], *J. E. v. UAB DK „PZU Lietuva“* [21] buvo pabrėžta, jog precedento galią taikant tas pačias normas bylose, kurių *ratio decidendi* sutampa, turi tik Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenyje paskelbtose šio teismo nutartyse (nutarimuose) esantys įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimai, o nesant tokių išaiškinimų, reikėtų vadovautis civilinėje teisėje galiojančia kolizijų šalinimo taisykle: esant skirtingiems precedentams, galioja vėlesnis. Vis dėlto, vargu ar tokios bendro pobūdžio kolizijų

šalinimo taisyklės diegimas aptariamose kategorijos bylose galėtų veiksmingai išspręsti keliamas problemas ir tapti sveikintinu dalyku, atvirkščiai, – tai ne tik nesuvienodintų teisės normos taikymo, bet iškeltų naujų ir ne mažiau rimtų klausimų, taip pat lemtų pakankamai paradoksalią situaciją susiklostymą, kai, paprasčiausiai tariant, nukentėjusio asmens ieškinys draudimo kompanijai dėl neturtinės žalos atlyginimo būtų atmetamas vien dėl to, kad jo byla išsprendžiama kiek anksčiau, negu kita identiška byla, kurioje analogiškas ieškinys jau patenkinamas. Be to, precedentų kolizijos šalinimo nuostatų tiesiog objektyviai nebuvo įmanoma taikyti aptariamose kategorijos bylose, nes tiek vieną, tiek kitą požiūrį į draudiko prievolės ribas postuluojančios koncepcijos ir jas palaikanti teismų praktika egzistavo iš esmės tuo pačiu laikotarpiu, lygia greta, todėl nustatyti, kuriai pozicijai pritarantis precedentas yra vėlesnis, o kuriai – ankstesnis, buvo itin sudėtinga. Padėtis tapo dar komplikuočiau Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui viename savo nutarimų [22] išaiškinus, jog bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų precedentų – sprendimų analogiškose bylose, žemesnės instancijos teismai yra saistomi aukštesnės instancijos teismų sprendimų, ir teismų praktika atitinkamų kategorijų bylose koreguojama bei nauji teismo precedentai tų kategorijų bylose kuriami tik tada, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina ir tinkamai argumentuota.

Susiformavus tokiai padėčiai, tapo akivaizdu, kad problema negalėtų būti

išspręsta tol, kol nebūtų pasiektas teismų sutarimas šiuo klausimu, t. y. kol nebūtų pateiktas ir pristatytas vienintelis Įstatyme vartojamos konstrukcijos *žala asmeniui* aiškinimas, jos turinio atskleidimas, kaip ir apskritai draudiko, dalyvaujančio tiek sutartiniuose, tiek deliktiniuose teisiniuose santykiuose, vaidmens, paskirties, statuso, o kartu ir viso civilinės atsakomybės draudimo instituto esmės atskleidimas, aiškus apibrėžimas ir „teisingas“ suvokimas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinės Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos priimta, aprobuota ir paskelbta oficialiame teismų praktikos biuletenyje nutartis byloje *O. V. v. UAB DK „PZU Lietuva* [23] lyg ir turėtų pašalinti tolesnį teismų praktikos nevienodumą, ir kaip pažymėjo pats Aukščiausiasis Teismas – užbaigti visokias diskusijas šioje srityje ir kitose panašios kategorijos bylose [24]. Iš tikrųjų nutartyje yra sukoncentruota daug vertingos argumentacijos ir bent jau parodyta, kuria iš alternatyvių pozicijų reikėtų toliau vadovautis. Aukščiausiojo Teismo pateikta motyvacija, papildanti ir apibendrinanti ankstesnius teismų praktikos pavyzdžius, iš esmės yra paremta ir grindžiama principu „leidžiama viskas, kas nėra uždrausta“: nesant draudimo pašalinti neturtinės žalos atlyginimą iš draudiko prievolių srities, tokia prievolė turi būti taikoma. Nutartyje yra palaikomas solidarios draudiko ir tiesiogiai žalą padariusio asmens atsakomybės atlyginant neturtinę žalą modelis ir pasisakoma už jo įtvirtinimą teismų praktikoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pradėdamas bendro pobūdžio argumentais dėl draudimo instituto esmės ir paskirties, susivedančios į tai, kad esant apdraustai atsakingo už

žalos padarymą asmens civilinei atsakomybei, nukentėjusysis galėtų gauti žalos atlyginimą tiesiogiai iš draudiko, o nedraudiminio įvykio atveju ar draudimo išmokai nepadengiant visos patirtos žalos, reikšti pretenzijas žalą padariusiam asmeniui, kad būtų užtikrintas visiško žalos atlyginimo principo įgyvendinimas, vėliau sistemiskai aiškindamas Įstatymą ir Civilinio kodekso normas padarė išvadą, jog kadangi specialiame Įstatyme *žalos asmeniui* samprata plačiau nedetalizuota, neatskleidžiant, ar ji apima turtinę ir neturtinę žalą asmeniui rūšis, ar tik vieną jų, tai nepadaryta ir poįstatyminiuose teisės aktuose, bendros Civilinio kodekso nuostatos suponuoja, kad prievolė atlyginti nukentėjusiajam sveikatos sužalojimu padarytą žalą reiškia atsakingo už ją asmens pareigą atlyginti visus sužalotojo patirtus nuostolius ir neturtinę žalą; nuostoliai – piniginė žalos išraiška, apimanti turėtas išlaidas ir negautas pajamas, o neturtinė žala yra žalos asmeniui dalis, atsirandanti kaip sveikatos sužalojimo padarinys; būtent todėl tais atvejais, kai draudiko išpareigojamos atlyginti žalos asmeniui rūšis (turtinė, neturtinė) neapima transporto priemonės savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartyje, nekonkretinta šiuos draudimo santykius reglamentuojančiose teisės normose, draudikas atsako asmeniui už abiejų rūšių žalą – turtinę ir neturtinę, ir tokiais atvejais draudiko atsakomybę riboja tik draudimo išmokų dydis; pagaliau buvo pritarta bendriems teoriniams argumentams, jog draudimo sutarties, sudaromos prisijungiant, sąlygos, galimi sutarties sąlygų prieštaravimai, neaiškumai dėl vienos ar kitos normos ir teisinės sąvokos turinio

turi būti visais atvejais aiškinami vartotojų (draudėjų, nukentėjusiųjų) naudai.

Nors iš pirmo žvilgsnio išplėstinės kasacinės instancijos teisėjų kolegijos pateiktas esamos problemos sprendimo variantas dėl savo precedentinės galios lyg ir turėtų pašalinti tolesnes kliūtis paplsti darniai praktikai, ir draudiko vaidmens neturtinės žalos atlyginimo procese esant transporto priemonės valdytojo civilinės atsakomybės draudimui klausimo iškėlimas daugiau neturėtų būti kvestionuotinu dalyku, tačiau vis dėlto reikia konstatuoti, jog taškas draudiko pareigos mokėti draudimo išmoką už neturtinę žalą egzistavimo ir jos ribų aiškinimo diskusijose nebuvo padėtas, tebetrunkantys svarstymai ir teismų praktikos nevienodumas nebuvo pašalintas, nebuvo užtikrintas vienodas tos pačios teisės normos aiškinimas ir taikymas, ir tai puikiausiai rodo pastarosios teismų praktikos realijos. Pavyzdžiui, byloje *D.O. v. Vilniaus miesto Vyriausiasis policijos komisariatas* [25] pirmosios instancijos teismas savo sprendime, priimtame jau po minėto išaiškinimo, konstatavo, kad nors autoįvykyje dalyvavusio tarnybinio automobilio savininko civilinė atsakomybė ir buvo apdrausta privalomuoju draudimu, tačiau draudimą reguliuojantis įstatymas draudiko pareigą atlyginti dalį neturtinės žalos (ne daugiau kaip 500 eurų) nustatė tik nuo 2004 metų, o iki tol galiojusi Įstatymo redakcija nenumatė tokios draudiko prievolės. Įdomu, kad pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą patikrinus apeliacine tvarka [26], jis buvo paliktas nepakeistas, ir nors apeliacinės instancijos teismas iš esmės pripažino, jog teismo išvados dėl trečiuoju asmeniu į bylą

įtraukto draudiko pareigos kompensuoti neturtinę žalą nebuvimo yra nepagrįstos, kertasi su Aukščiausiojo Teismo išaiškinimu, tačiau tai nėra pagrindas panaikinti ar pakeisti pirmosios instancijos teismo sprendimą. Iš tikrųjų būtų galima iš dalies sutikti su tokiu apeliacinės instancijos teismo požiūriu ir bylos išsprendimo variantu, pasirinktu iš dalies ir dėl proceso operatyvumo sumetimų, nes atsakovas, iš kurio priteistas neturtinės žalos atlyginimas, vis tiek išsaugotų teisę regreso tvarka pareikšti reikalavimą draudikui, juo labiau kad šiuo atveju išlieka užtikrintas žalos, padarytos asmeniui, visiškas atlyginimas ir iš esmės nepažeidžiama suformuota teismų praktika, pripažįstanti nukentėjusio asmens diskreciją pasirinkti, kam reikšti ieškinį dėl patirtos žalos atlyginimo – tik draudikui (tiesioginio reikalavimo institutas), tik žalą padariusiam asmeniui ar jiems abiem kartu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo priimtose nutartyse išdėstytų teisės normų aiškinimo ir taikymo taisyklių privalomumo klausimas net ir su jomis nesutinkantiems žemesniųjų instancijų teismams ir galimybės nukrypti nuo tokių išaiškinimų yra jau atskiro tyrimo dalykas, nepaisant to, kad minėtas Konstitucinio Teismo nutarimas pateikė pakankamai aiškų atsakymą į jį.

Pagaliau po minėto Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimo bylas nagrinėjantys aukštesniųjų instancijų teismai, kuriems tenka peržiūrėti žemesniųjų instancijų teismų sprendimus apeliacine ir kasacine tvarka, patenka į gana keblią padėtį, jeigu žemesni teismai buvo pasirinkę priešingą galutiniam išaiškinimui poziciją. Pavyzdžiui, byloje *J. A. v. UAB DK „PZU Lie-*

tuva“ [27]², kurioje tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai pasisakė už draudiko pareigų apsiribojimą išmokos už turtinę žalą sumokėjimu ir atmetė ieškovo reikalavimą dėl neturtinės žalos kompensavimo, Aukščiausiasis Teismas, pripažindamas, jog teismai netinkamai taikė Įstatymo nuostatas, kartu tarsi bandė korektiškai pateisinti tokią situaciją tuo, kad bylą nagrinėjant vienoda teismų praktika šiuo aspektu dar nebuvo suformuota, ir tai tapo dar vienu argumentu (greta negalėjimo iš naujo vertinti ir ginčyti jau baudžiamojoje byloje, kurioje iš transporto priemonės savininko buvo priteista neturtinės žalos kompensacija ieškovui, nustatytus prejudicinius faktus dėl neturtinės žalos fakto ir jos dydžio) palikti ieškinį atmetusių teismų sprendimus nepakeistus, tik vargu ar toks argumentas galėtų būti priimtinas lygia-teisiškumo, teisės į tinkamą ir kvalifikuotą pažeistos teisės gynimą ir kitų pamatinių teisės principų kontekste.

---

² Pažymėtina, kad šioje byloje tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai draudiko argumentą, jog ieškovo civilinis ieškinys dėl neturtinės žalos, padarytos autoįvykio metu, jau buvo išspręstas baudžiamojoje byloje, priteisus iš kalto asmens 25 000 Lt kompensaciją, todėl šioje civilinėje byloje negali būti nagrinėjamas tapatus ginčas, atmetė tuo pagrindu, jog ieškinys yra pareikštas kitam atsakovui – draudimo įmonei, tad jo negalima laikyti tapačiu. Aukščiausiasis Teismas tokį aiškinimą pripažino netinkamu ir pabrėžė, kad jeigu neturtinė žala, kuri padaryta nusikalstamais veiksmais, jau buvo teismo nustatyta ir priteista nuosprendžiu baudžiamojoje byloje nagrinėjant nukentėjusio asmens ieškinį teisiamajam, tai neturtinės žalos dydžio nustatymo klausimas jau yra išspręstas teismo ir negali būti svarstomas civilinėje byloje, kurią nukentėjusysis iškėlė nuteistojo asmens draudikui, apdraudusiam pastarojo civilinę atsakomybę. Įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu patvirtintas neturtinės žalos padarymas nukentėjusiajam ir jos dydis yra prejudiciniai faktai, ir jie civilinio proceso tvarka negali būti peržiūrimi, o bylos iškėlimas draudikui nėra pagrindas persvarstyti teismo baudžiamojo proceso tvarka nustatytą neturtinės žalos faktą ir dydį.

Susiklosčiusios teisinės situacijos vertinimas ir išvados

Diskursas, ar Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinės teisėjų kolegijos pasirinkta ir pristatyta pozicija yra teisingesnė, priimtinesnė ir tikslingesnė, ypač turint omenyje, jog priešingai nuomonei teisinių argumentų ir palaikymo taip pat netrūks, vis dėlto lieka neišspręstas. Bandant į ją atsakyti, tikriausiai vertėtų vadovautis ne vien „plikomis“ (gera ja to žodžio reikšme) teisės mokslo dogmomis, teisės normų aiškinimo taisyklėmis ir kitais teisiniais instrumentais, kurie buvo gausiai naudojami teismams pagrindžiant vienos ar kitos koncepcijos teisingumą, bet kartu pasistengti pažvelgti į iškeltą problemą ir praktiniu atžvilgiu, o tai ypač svarbu kalbant būtent apie transporto priemonių valdytojų padarytos žalos atlyginimo bylas – tokias aktualias, gyvenimiškas ir dažnas.

Draudiko, ant kurio pečių yra perkeliama draudėjo civilinės atsakomybės našta, pareigos išmokėti draudimo išmoką už bet kokią autoįvykio metu patiriamą žalą asmeniui, įskaitant ir neturtinę, koncepcija atrodytų priimtinesnė ir teisiškai pagrįstesnė pagal naujojo Civilinio kodekso dvasią, o būtent jame įdiegtos neturtinės žalos sampratos, dvasinių ir fizinių kančių atlyginimo idėjos visuotinumą, absoliutumą (ypač asmens sveikatos ir gyvybės, kaip fundamentaliausių vertybių, pažeidimo atvejais) kontekste, taip pat labiau atitinkanti draudėjo, kaip silpnesnės (ne vien teisiniu požiūriu) šalies, interesus, taip suteikiant jam didesnę teisinę apsaugą ir globą esant santykiui su verslu besiverčiančiu, pelno siekiančiu ir dažnai kur kas

stipresnes ekonomines ir kitokias pozicijas užimančiu draudiku, kartu ir labiau patenkinanti nukentėjusio asmens poreikius (o tai yra pagrindinis šios draudimo rūšies tikslas), susivedančius į garantijas dėl operatyvios ir efektyvios turtinės ir neturtinės restitucijos iš finansiškai pajėgaus ir mokaus subjekto (kuriuo ne visada būna tiesioginis kaltininkas). Kartu ši pozicija yra skirta viešojo intereso apsaugai, t. y. globoti potencialius nukentėjusius asmenis. Pagaliau ir lingvistinis (gramatinis) naujos redakcijos Įstatymo normos aiškinimas, pati sakinio konstrukcija, neturtinės žalos paminėjimo vieta (prie žalos asmeniui, kaip jos turinį detalizuojantis elementas) galėtų tapti dar vienu pastarąją koncepciją „sustiprinančiu“ argumentu.

Kita vertus, draudimo, kaip teisinio instituto, savitumas ir pirminė paskirtis lyg ir neleistų tiek plečiamai aiškinti draudžiamų turtinių interesų sąrašo, tiek reikalauti iš draudiko padengti tai, ko jis sąžiningai nemanė buvęs apdraudęs. Draudiminės apsaugos išplėtimas iki pareigos kompensuoti neturtinę žalą, anot jo mokslinių priešininkų, skatina tokią situaciją, kai yra pažeidžiami draudiko teisėti lūkesčiai, nes jis sužino apie didesnę draudimo apsaugą tik po draudiminio įvykio ir taip yra eilini kartą priverčiamas atverti „giliąsias kišenes“ bei mokėti draudimo išmokas dėl rizikos, kurios, draudiko manymu, jis nebuvo prisiėmęs [4]. Be to, draudimas – tai visų pirma tikrosios asmens patirtos žalos atlyginimo būdas – žalos, kurią galima įvertinti, tiek tuo atveju, kai ji padaroma turtui, tiek, kai ji padaroma gyvybei, sveikatai ar kitoms nematerialioms vertybėms. Būtent šis kompensacinis aspektas, reiškiantis,

jog draudimo išmoka negali būti didesnė už nukentėjusio trečiojo asmens patirtus nuostolius, už kuriuos atsakingas draudėjas, ir stabdo neturtinės žalos „išsiliejimo“ į draudimo teisę procesą, nes neturtinė žala negali būti kaip nors objektyviai ir matematiškai tiksliai įvertinta, nėra jokių griežtai apibrėžtų ir matuotinių tokios žalos dydžio nustatymo kriterijų, jie kiekvienam nukentėjusiajam yra individualūs. Tas pats draudiminis įvykis, sukėlęs daugiau ar mažiau vienodą žalą nukentėjusiųjų gyvybei, sveikatai, turtui (pavyzdžiui, vienodo sunkumo kūno sužalojimus), gali nulemti visiškai skirtingą jų psichoemocinę reakciją (savijautą, būseną) priklausomai nuo lyties, amžiaus, temperamento, polinkio į vienokias ar kitokias ligas, reakcijos į vaistus, pagaliau gyvenimo situacijos, kurioje buvo atsidūręs nukentėjusysis iki draudiminio įvykio, bei aibės kitų, daugiausia subjektyvių, veiksnių. Ši aplinkybė galėtų tapti kertiniu atsisakymo taikyti neturtinės žalos atlyginimo institutą esant draudimo teisiniams santykiams argumentu. Draudimo kompanijos, nenorėdamos peržengti įprastos rizikos ribų, būtent ir apeliuotų į tai, jog „tuo atveju, jeigu iš tikrųjų būtų galimas neturtinės žalos ar civilinės atsakomybės už neturtinę žalą draudimas, pats draudimo procesas, apimantis draudimo sutarties sudarymą, draudiminės rizikos įvertinimą, draudimo sutarties vykdymą, draudimo išmokos išmokėjimą ir t. t., – taptų itin komplikuotas, gremėzdiškas ir nepateisinamai brangus tiek laiko, tiek finansine prasmėmis“ [28]. Ir tai yra suprantama, kad ir dėl to, jog draudikai, norėdami kiek įmanoma patikimiau įvertinti draudiminę riziką ir taip apsisaugoti, pa-

vyzdžiui, reikalautų ir praktikuotų atlikti neišvengiamai ilgai trunkančias ir nemažai kainuojančias nukentėjusiųjų psichologines-psichiatrines ekspertizes, kurios suteiktų informacijos apie padarytos neturtinės žalos dydį, laipsnį ir mastą. Draudimo kompanijų ir nukentėjusiųjų ieškinių gausa vien dėl nesutarimų kompensuojant aiškia „matematinę“ turtinę žalą rodo instituto taikymo sudėtingumą, todėl pareigos mokėti draudimo išmoką dar ir už „neapčiuopiamą“ neturtinę žalą uždėjimas draudikui automatiškai užprogramuoja beveik neišvengiamą teisinių (teisminių) ginčų tikimybę, o tai savo ruožtu draudimo institutą gali paversti nepagrįstai didelių sąnaudų reikalaujančiu ir „neapsimokančiu“, nelanksčiu, pernelyg gremėzdišku tiek draudikui, kuris stengtųsi visais įmanomais būdais išvengti neturtinės žalos atlyginimo, tiek pačiam draudėjui, savo ruožtu pageidaujantiems kuo efektyvesnio ir operatyvesnio kompensavimo.

Tikėtina, kad neturtinės žalos padarymo rizikos draudimas padidintų ir piktnaudžiavimo šiuo institutu atvejų skaičių, t. y. vadinamąjį draudiminį sukčiavimą, nes, kad ir koks pažangus ir aukštas atrodytų šiuolaikinės psichiatrijos ir psichologijos mokslų išsivystymo lygis, vis dėlto negalima kalbėti apie absoliučiai tikslių asmens psichinės (vidinės, dvasinės, emocinės) būsenos įvertinimo kriterijų, parametrų ir „matuoklių“ egzistavimą, o tai savo ruožtu suteikia palankią dirvą spekuliacijoms skirtingai traktuoti patirtos neturtinės žalos dydį, todėl draudimo kompanijos, prieš išmokėdamos draudimo išmoką, juo labiau kelis kartus tikrins mokėtinos išmokos pagrįstumą ir ar yra galimo piktnaudžiavimo

šiuo institutu apraiškų, tam neabejotinai prireiks didesnių laiko sąnaudų, taip pat paveiks ir galimybę priteisti iš draudiko tokią išmoką, o dėl nuolatinių ginčų tarp šalių apskritai pavers teisminį draudimo išmokų ieškojimą vieninteliu daugiau ar mažiau veiksmingu nukentėjusiojo interesų gynimo būdu.

Atsižvelgiant į paminėtas aplinkybes, būtų galima daryti **išvadą**, kad, nepaisant to, jog atsakomybės už neturtinės žalos padarymą draudimas ir galėtų būti teisiškai pagrįstas, pateisintas ir galimas, tačiau vertinant jo teisinio reglamentavimo efektyvumo ir praktinio įgyvendinimo galimybes, vis dėlto reiktų turėti omenyje paminėtas galinčias iškilti didesnes ar mažesnes kliūtis. Žinoma, galiojant naujajai Įstatymo redakcijai, kuri aiškiai apibrėžia draudiko pareigų kompensuojant neturtinę žalą ribas maksimalia draudimo išmokos suma, tie klausimai neturėtų būti tokie aštrūs ir kelti ypatingų sunkumų, nes vis dėlto, kiek tai įmanoma, yra palaikoma tam tikra pusiausvyra užtikrinant tiek nukentėjusio asmens bent minimalią patirtų dvasinių ir fizinių kančių kompensacijos galimybę, tiek apsaugant patį draudiką nuo neprotingo jo atsakomybės ribų išplėtimo, o to negalima pasakyti apie senosios Įstatymo redakcijos, kuri dar pakankamai ilgą laiką bus taikoma jos galiojimo metu susiklosčiusiems teisiniams santykiams ir ginčams spręsti, normų diegimą.

Kita vertus, jau vien tai, kad Vilniaus apygardos teismas sustabdė civilinės bylos *A. P., P. P. ir N. P. v. E. S., ADB „Reso Europa“* [29] nagrinėjimą ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą, prašydamas išspręsti, ar naujos Įstatymo redakcijos 11 straipsnio

1 dalies nuostata, įtvirtinanti, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusiųjų trečiųjų asmenų, yra 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo) bei 100 000 eurų dėl žalos turtui, toje dalyje, kurioje nustatytas maksimalus 500 eurų neturtinės žalos dydis, atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalį ir konstitucinį teisinės valstybės principą, leidžia kalbėti, kad ir naujoje Įstatymo redakcijoje įtvirtintas draudimo išmokos už neturtinę žalą išmokėjimo galimumas bei tokios išmokos maksimumas iš tikrųjų nepašalina diskusijų atsiradimo ir rutuliojimosi „grėsmės“, o atvirkščiai, skatina naujas dilemas.

Visų pirma, galėtų būti keliamas klausimas, ar minėta Įstatymo norma nesikerta su Europos Sąjungos direktyvomis ir Europos Teisingumo Teismo praktika šioje srityje³, viena vertus, jose nekalbama apie kokius nors draudimo išmokos už neturtinę žalą dydžio ribojimus ir tarsi paliekama tai kiekvienos valstybės narės apsisprendimui, tačiau, kita vertus, siekiama, kad civilinės atsakomybės privalomasis draudimas padengtų bet kokią civilinę atsakomybę, atsiradusią naudojant transporto priemones (įskaitant ir atsakomybę už neturtinę

žalą), o ir visą eismo įvykio metu patirtą žalą pagal kiekvienos valstybės narės žalos atlyginimo taisykles, nes antraip – paliekant teisę civilinės atsakomybės privalomojo draudimo mastą nustatyti valstybių narių įstatymų leidėjui, iškiltų tinkamo minėtų direktyvų įgyvendinimo nacionalinėje erdvėje pavojus. Taip pat diskutuotina, ar Įstatyme įtvirtinti aiškūs, iš anksto žinomi draudimo išmokų už neturtinę žalą rėmai nepaneigia kompensacinės neturtinės žalos atlyginimo prigimties ir paskirties, nepaverčia tokios išmokos bauda, neturinčia nieko bendro su asmens patirtų dvasinių išgyvenimų, fizinio skausmo ir nepatogumų kompensavimo funkcija. Kita vertus, Konstituciniam Teismui sutikus su apygardos teismo nutartyje išdėstytais argumentais dėl konstitucinio lygybės įstatymui principo pažeidimo, draudimo kompanijoms suteikiant tarsi išskirtinę padėtį neturtinės žalos atlyginimo procese kitų asmenų atžvilgiu, taip pat dėl nukentėjusių asmenų bei draudėjų teisėtų lūkesčių, susijusių su draudimine apsauga, paneigimo⁴, kitaip tariant, pripažinus dabar nustatytą maksimalią draudimo išmokos už patirtą neturtinę žalą ribą, bent iš dalies apsaugančią draudikus nuo neprotingai didelės draudiminės apsaugos apimties ir veiklos

³ Pavyzdžiui, 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/14/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 72/166/EEB, 84/5/EEB, 88/357/EEB ir 90/232/EEB bei Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2000/26/EB, susijusias su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_1?p_id=50904&p_query=&p_tr2=2>

⁴ Vilniaus apygardos teismas, kreipdamasis į Konstitucinį Teismą, pažymėjo, kad maksimalaus draudimo išmokos dydžio, t. y. 500 eurų, nustatymas, atlyginant neturtinę žalą, neleidžia tinkamai vykdyti civilinio proceso tikslų, plačiau gina draudimo bendrovių teises ir interesus, nei nukentėjusių asmenų, taip pat nesuteikia tinkamos draudiminės apsaugos asmeniui, apdraudusiam savo civilinę atsakomybę: juk asmuo, sudarydamas civilinės atsakomybės draudimo sutartį, pagrįstai tikisi, kad, įvykus draudiminiam įvykiui, jis neliks vienas prieš vieną su nukentėjusiuoju asmeniu, t. y. padarytą žalą, ir neturtinę, atlygins draudikas.

rizikos, antikonstitucine bei išplėtus ją iki bendros draudimo išmokos už žalą asmeniui sumos (500 000 eurų), kiltų kai kurių mokslininkų pabrėžiama grėsmė, kad mūsų draudikai apskritai pradėtų šalintis tokios rizikos draudimo, ir tiesiog nebėlik-

tų draudimo bendrovių, kurios teiktų tokias paslaugas [4], juo labiau, kad tradiciškai neturtinė žala priskirtina prie nedraudžiamos rizikos, tačiau visi šie klausimai jau yra savarankiško tyrimo dalykas, kurį reikia nagrinėti nuodugniau.

LITERATŪRA

1. Valstybės žinios. 2000, Nr. 74.
2. Valstybės žinios. 2001, Nr. 56-1977.
3. Lietuvos Respublikos Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 46-1498.
4. Kontautas T. Lietuvos draudimo sutarčių teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006.
5. Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Neturtinės žalos kompensavimas // *Justitia*. 1998, Nr. 2, p. 3.
6. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 12 d. nutartis c. b. G. T. v. AB „Lietuvos draudimas“, A.U., Nr. 3K-3-367/2004.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 13 d. nutarimas „Dėl transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių ir tipinių paprastosios, pasienio ir grupinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarčių draudimo liudijimų (polisų) formų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 80-2791. Nutarimas nebėgalioja nuo 2004 m. birželio 30 d.
8. Vilniaus apygardos teismo 2005 m. rugsėjo 12 d. nutartis c. b. R. S. v. UAB „Martono taksi“, Nr. 2A-49-932/2005.
9. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartis c. b. D. V. v. J. R., AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-174/2005.
10. Vilniaus apygardos teismo 2005 m. lapkričio 8 d. nutartis c. b. G. D. v. M. B., Nr. 2A-49-1092/2005.
11. Vilniaus miesto ketvirtojo apylinkės teismo 2005 m. lapkričio 2 d. nutartis c. b. A. S., I. S. v. J. J., Nr. 2-947-04/2005.
12. Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. gegužės 16 d. nutartis c. b. D. P. v. UAB DK „Baltic Polis“, D. D., Nr. 2A-202/2005.
13. LAT teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 28 d.

nutartis c. b. L. M. v. V. J., UAB DK „Baltic Polis“, Nr. 3K-3-626/2005.

14. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 29 d. nutartis c. b. D. M. v. R. O., Lietuvos ir Rusijos draudimo UAB „Baltik garant“, Nr. 3K-3-475/2004.

15. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis c. b. J. V. v. K. N., Nr. 3K-3-588/2005.

16. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis c. b. G. G. v. UADB „Balticums draudimas“, Nr. 3K-3-633/2004.

17. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 14 d. nutartis c. b. A. A., G. A. v. N. J., AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-85/2005.

18. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 26 d. nutartis c. b. E. M., I. M. v. AB „Kauno grūdai“, AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-509/2005.

19. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 17 d. nutartis c. b. S. S. v. AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-482/2005.

20. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 26 d. nutartis c. b. E. M., I. M. v. AB „Kauno grūdai“, AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-350/2005.

21. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 5 d. nutartis c. b. J. E. v. UAB DK „PZU Lietuva“, Nr. 3K-3-634/2005.

22. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

23. LAT CBS išplėtinės teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 11 d. nutartis c. b. O. V. v. UAB DK „PZU Lietuva“, Nr. 3K-7-115/2006.

24. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. nutartis c. b. A. L., D. J., J. J. v. UADB „Ergo Lietuva“, Nr. 3K-3-484/2006.

25. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gegužės 23 d. sprendimas c. b. D. O. v. Vilniaus miesto VPK, Nr. 2-1030-28/2006.

26. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. lapkričio 24 d. nutartis c. b. *D. O. v. Vilniaus miesto VPK*, Nr. 2A-408/2006.

27. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 6 d. nutartis c. b. *J. A. v. UAB DK „PZU Lietuva“*, Nr. 3K-3-531/2006.

28. Шеффер В. Э. Возмещение морального

вреда при страховании ответственности [interaktyvus]. Virtualus teisininkų klubas. Prieiga per internetą: < <http://www.yurclub.ru/docs/insurance/article7.html>>

29. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. liepos 11 d. nutartisc. b. *A.P., P.P. ir N.P. v. E.S., ADB „Reso Europa“*, Nr. 2-924-36/06.

THE PROBLEM OF INSURER'S OBLIGATION TO COMPENSATE NON-PECUNIARY DAMAGE IN CASE OF MOTOR THIRD PARTY LIABILITY INSURANCE

Renata Volodko

S u m m a r y

The article deals (in retrospective and perspective purposes) with one of the most actual, controversial and being differently understood aspects of implementation of the institute of motor third party liability insurance – the existence of insurer's obligation to pay indemnity in respect of non-pecuniary damage, caused by policyholder to a third party. Different positions, concerning the role of insurer in the process of compensation of non-pecuniary damage, being met in civil legal doctrine and Lithuanian courts' practice during implementation of primary edition of Law on Compulsory Motor Third Party liability of the Republic of Lithuania (Law), which do not mention the category of such damage, are presented in the article. The article also illustrates divergent understanding of legal norms, of the institute of non-pecuniary damage and the category of personal damage, mentioned in Law, evaluates existing legal situation and positions, suggests possible ways of solving collision between them and names some of problematic questions, concerning the obligation of insurer to compensate non-material damage during application of present edition of Law (the functional purpose of regulation, it's accordance with the spirit of Constitution of Lithuania and European Union law).

It is stated in the article, that attempt to solve collision between position, which eliminates any possibility to oblige insurance company to pay insurance compensation for physical and mental pain, and opinion, which declares solidary responsibility of insurer and direct tortfeasor for compensation of non-material damage, as a constitutive element of personal damage, in a way of giving priority to subsequent court precedent appeared to be not effective and even objectively impossible. Official declaration of Civil cases department of The Supreme Court

of Lithuania in one of the cases for the existence of insurer's responsibility to pay insurance indemnity in respect of non-pecuniary damage also did not finish discussions and evaluations, as well as did not eliminate court practice differences.

In order to answer the question, which of these contradictory positions should be chosen to follow, article suggests to take into consideration not only legal instruments, but also evaluate existing problem from practical side. Although the conception, promoting the responsibility of insurer to pay insurance indemnity in respect of any kind of personal damage, suffered during traffic accident, including non-pecuniary damage, seems to be more reasonable in a spirit of new Civil code and the conception of non-material damage, as well as more corresponded with the interests of policyholder and injured party, but on the other hand, the nature and peculiarities of the institute of insurance do not allow to expand the list of insured interests and require from insurer to cover something, he was honestly sure he did not insure, to infringe his lawful expectations and to force him to open "deep pocket". Such essential factors, as objective impossibility to evaluate non-material damage clearly and strictly; attempt of insurance companies to avoid sharp practices and evaluate their insurance risk as well as the degree of suffered personal harm very narrowly and thoroughly, for example, in a way of practicing psychological and psychiatric expertises of the injured third party, which require quite much time and financial expenses, preclude the process of implementation of non-pecuniary damage institute into insurance law and make menace for effectiveness and flexibility of compensation of non-pecuniary damage in legal insurance relationships.

Įteikta 2007 m. liepos 5 d.

Priimta publikuoti 2007 m. gruodžio 5 d.